

3.3.3 „Arktické“ filmy československé/české provenience

Z brněnské PřF odjela roku 1985 na Svalbard vědecko-publicistická expedice organizovaná Slovenskou akademií věd a vedená hydrobiologem Františkem Kubíčkem a geobotanikem Emilem Hadačem. Na této výpravě vznikl dokumentární film *Špicbergy 1985*.

Na Svalbardu (ale také v bývalém Sovětském svazu) natočili své první „arktické“ filmy režisér Milan Maryška a kameraman Petr Volf. Z první výpravy na polskou polární stanici v Hornsundu s polským *Ledoborcem Perkun* v roce 1985 vznikly tři krátké dokumentární filmy: *Špicberky, S Perkunem na Špicberky a Svalbard – Studené pobřeží*. V roce 1987 spluli oba režiséři Jenisej od pramene k oceánu (4500 km) různými prostředky od raftu až po vory se dřevem a zaoceánské lodi vplouvající do ústí řeky. Z této plavby vznikl filmový seriál *Peřejemi Jeniseje, Střed Asie, Řeka a lidé, Souostroví naděje, Jenisej od pramene k oceánu a Keto znamená člověk* (dokument o vymírajícím národě na Podkamenné Tunguzce).

V roce 1988 se uskutečnila společná expedice algologického oddělení BÚ a Krátkého filmu Praha na Svalbard pod vedením algologa profesora Jiřího Komárka. M. Maryška a P. Volf na ní natočili v okolí hornických městeček Barentsburg a Pyramida první dva koprodukční filmy *Na okraji života (1988)* a *Člověk a Špicberky (1988)*.

V roce 1989 vznikly z autorské dílny M. Maryšky a P. Volfa následující filmy: *Sibiř země žalu, země naděje* (o opuštěných gulazích na Kolymě) *Kolymská trasa* (o silnici spojující Magadan s Lenou), *Butygyčag – údolí smrti* (popis tábora a krutostí gulagu), *Červené zlato* (o lovu lososů na Kamčatce), *Kolyma Klondyke* (o těžbě zlata) a *Eveni v sedlech sobů* (o tradičních kočovnicích na pobřeží Severního ledového oceánu).

V roce 1994 vznikly v Česku první filmy z Aljašky (*Brána Arktidy, Denali, Aljaška a zlato a Kodiak*) z dílny režiséra a kameramana Ladislava Moulise st. V letech 2000–2004 realizoval L. Moulis st. (spolu s Antonínem Kusbachem) na Aljašce unikátní projekt pro ČT s názvem *S bráchou na Aljašce*, jehož účelem bylo představit a přiblížit severskou přírodu českým dětem. Během 8 měsíců pobytu s 10–14letými dětmi v aljašských exteriérech vznikly čtyři hodinové filmy, které kombinovaly dokumentární způsob snímání s jednoduchým příběhem. Mimo tyto hrané filmy vznikly i dva edukativní filmy pro cyklus ČT „Zeměpis světa“: *Severní Aljaška (2005)* a *Jižní Aljaška (2005)*.

O výpravě českých vodáků do kanadské Arktidy a sjezdu přítoků řeky Mackenzie ve „starém“ stylu původních průkopníků s dlouhým pěším pochodem k řece pojednává film L. Moulise st. *Jako staří Argonauti* (ČT 2009). Ve stejném roce vznikl také jeho film o cestě po

řece Sheenjek z arktického pohoří Romanzoff Mountains do Yukonu s názvem *Dotek arktické řeky*. Reakcí na seriál *S bráchou na Aljašce*, který ČT opakovaně reprízovala, byl dokument o tom, jak lze natáčet filmy s dětmi v divočině: *Aljaška – film a realita* (2010).

Pokud se přesuneme do ruské Arktidy, za zmínku určitě stojí filmová stopa L. Moulise st. *Kronocký zapovědník* (ČT 1998) o 300kilometrové pěší pouti napříč unikátní rezervací k břehům Pacifiku či poetický dokument Martina Ryšavého *Medvědí ostrovy* (2010) o putování skupiny mužů na opuštěnou meteorologickou stanici na Medvědích ostrovech ve Východosibiřském moři při ústí řeky Kolymy.

L. Moulis st. natočil dokument *Návraty do bílé samoty* o polárníkovi Miroslavu Jakešovi (ČT 2009) a jeho syn Ladislav Moulis ml. zdokumentoval portrét extrémního cyklisty Jana Kopky, který se opakovaně zúčastnil slavného extrémního aljašského závodu Iditarod (*Hráč bez limitů*, ČT 2012). Závodem Iditarod se zabývají také dokumenty *Mrazivou Aljaškou na kole* (2015) Libora Kubeše a Jana Kopky a *1000 mil Aljaškou na kole s Pavlem Richtrem* (2015) režiséra Tomáše Mähringa.

L. Moulis st. vyrobil z podkladů expedičního vodáka Roberta Kazíka dva dokumentární filmy o české vodácké expedici z Kanady na Aljašku: *K Pacifiku přes Coast Mountains* (ČT 2016) a *Alsek – ledová řeka* (2020). Jiří Horčíčka je autorem cestopisů *Na cestě po Aljašce* (2016) a *Divočinou Aljašky* (2017).

Posledním filmovým seriálem L. Moulise st. jsou *Cesty do krajin půlnočního slunce* (ČT 2018): *Svalbard* (o české výpravě na Špicberky), *Grónské reminiscence* (o západním Grónsku se zmínkou o přechodu pevninského ledovce – F. Nansen a M. Jakeš) a *Poslední místo na Zemi* (o východním Grónsku po stopách filmu Knuda Rasmussena).

Manželé Alena a Jaroslav Klempířovi, kteří od roku 1993 částečně působí v Grónsku, natočili v roce 2013 film zachycující problematiku klimatických změn *Grónský skicář*.

Režisérka Martina Spurná zachytila v dokumentárním filmu *Pohyby* (2014) výzkumy týmu oddělení inženýrské geologie Ústavu struktury a mechaniky hornin AV ČR (Josef Stemberk, Filip Hartvich, Jan Blahůt a Miloš Briestenský), který pracoval nedaleko Hornsundu na jižním Svalbardu a zabýval se projevy tektoniky a glaci tektoniky, dokumentací a analýzou svahových pohybů, jejich vztahem k tajícímu permafrostu, ústupem zalednění a dalšími geodynamickými fenomény.

ČT produkovala dokumentární film Zdeňka Zvonka *Čeští vědci v tající Arktidě* (2021) o práci českých vědců na Stanici Josefa Svobody na Svalbardu.

Námořní kapitán Jiří Zindulka režíroval film *Plavba kolem ostrova Jan Mayen* (CZ 2010) a v dubnu 2024 měl v ČT premiéru dokument Vladimíra Šimka *Plavba za ledem*,

zachycující plavbu plachetnice *Boomerang* Severním ledovým oceánem k ostrovu Jan Mayen a do východního Grónska.

Co se týče české účasti na hraných filmech s arktickými tématy, je třeba zmínit norskoo-švédsko-český film *Amundsen* (2019) režiséra Espena Sandberga, který se částečně natáčel v Praze.

Pro Arktický festival 2022 na Islandu (viz kap. 3.4 RAM4) byla vytvořena kolekce sedmi krátkých filmů islandských absolventů FAMU z let 2004–2021.

Na základě deníků a zpráv českých misionářů z řad Moravských bratří v Grónsku byl natočen první krátký film v česko-grónské koprodukci s názvem *Cena příběhu* (2023) v režii Lukáše Masnera. Přípravuje se celovečerní česko-grónský film *V bouři a větrech* o prvním přezimování Moravských bratří v Grónsku v letech 1733–34, kdy zemi kosily hlad a epidemie neštovic.

Pro Arktický festival 2024 v Norsku (viz kap. 3.4 RAM6) byla vytvořena kolekce *Seveřané na FAMU*, zahrnující devět krátkých filmů absolventů FAMU ze severských zemí z let 2004–2024.